

Redovisning av uppdrag om relationen mellan provresultat och betyg i grundskolans årskurs 6 och årskurs 9

Härmed redovisas uppdraget om skillnader mellan provresultat och betyg i grundskolans årskurs 6 och årskurs 9 givet i regleringsbrevet för Skolverket för budgetåret 2016 (U2016/01708/S).

Sammanfattning

Det går inte utifrån statistiken att fastställa om vissa skolenheter eller huvudmän sätter för höga eller för låga ämnesbetyg för enskilda elever, oavsett hur mycket de avviker från resultaten på de nationella proven. Det kan vara så att det betyg som är högre eller lägre än provbetyget är mer representativt än provbetyget för den kunskap eleven visat under sin skoltid. Den stora variationen i skillnader mellan skolenheter kan dock indikera att skolorna tolkar kunskapskraven och vad som krävs för att en elev ska få ett visst betyg på olika sätt.

Skolverket konstaterar att det förekommer en stor variation mellan skolenheterna när det gäller skillnaderna mellan ämnesbetyg och provbetyg. Det finns skolenheter, i såväl årskurs 6 som årskurs 9, där eleverna får exakt samma ämnesbetyg som provbetyg likväl som det finns skolenheter där eleverna övervägande får lägre och skolenheter där eleverna övervägande får högre betyg än provbetyg.

Den stora variationen mellan skolenheter är något som huvudmän bör se över och reflektera kring. Genom att, på lokal nivå, jämföra betygen på de nationella proven med ämnesbetygen går det att få ett underlag för diskussion om på vilka grunder lärare sätter betyg.

I och med införandet av en ny betygsskala 2013 har variationen mellan skolors betygssättning i relationen till de nationella proven ökat. Utöver denna förändring finns det inga tydliga indikationer på att variationen mellan skolorna vare sig har ökat eller minskat över tid. Variationen är som störst i årskurs 6.

På nationell nivå visar resultaten att majoriteten av eleverna i både årskurs 6 och årskurs 9 får samma ämnesbetyg som provbetyg. Där skillnader förekommer handlar det främst om ett betygssteg lägre eller högre än provbetyget. Det är generellt vanligare att flickor har ett högre ämnesbetyg än provbetyg jämfört med pojkar.

I årets rapport om relationen mellan provresultat och betyg i grundskolan ingår inte någon statistisk samanalys med Skolinspektionens omdöming av vissa delprov. Skolinspektionens urval av skolor har förändrats och är nu knuten till den regelbundna tillsynen. Detta påverkar Skolverkets möjligheter till samanalys, då urvalet skolor inte längre blir representativt på nationell nivå. Tolkningar av en eventuell samanalys med Skolinspektionens omdöming försvåras också av att omdömingen fokuseras på uppsatsfrågor, där det inte finns tydliga ”rätt eller fel svar” på frågorna.

Innehåll

1	Inledning	3
1.1	Bakgrund	4
	Betyg	4
	Nationella prov	4
2	Resultat	6
2.1	Nationell nivå – matematik, engelska och svenska	6
	Betyg respektive provbetyg över tid	6
	Lägre, lika eller högre betyg än provbetyg	9
2.2	Skolenhetsnivå	11
	Skolenheternas nettoavvikelse mellan högre och lägre betyg än provbetyg ...	11
	Variation i nettoavvikelser över tid	15
2.3	Naturorienterande och samhällsorienterande ämnen	16
	Nationell nivå - lägre, lika eller högre betyg än provbetyg	16
	Skolenheternas nettoavvikelse mellan högre och lägre betyg än provbetyg ...	17
3	Skolinspektionens omdömning av nationella prov	21
4	Slutsats	23
5	Avslutande kommentar	24
	Bilaga 1 - Metod	25

1 Inledning

Här redovisas uppdraget om skillnader mellan resultatet på nationella prov och betyg i årskurs 6 och 9 givet i regleringsbrevet för Skolverket 2017. En central jämförelse i redovisningen är hur ämnesbetygen i skolorna förhåller sig till resultaten på de nationella proven. Det åskådliggörs av hur stor andel av eleverna som har samma betyg som provbetyg samt hur stor andel som har högre respektive lägre betyg jämfört med provbetyg i respektive ämne.

Syftet med denna redovisning är att bidra till en diskussion om likvärdig betygssättning utifrån en analys av relationen mellan provresultat och ämnesbetyg. Syftet är *inte* att ge en heltäckande bild av likvärdighet i betygssättning.

Betyg och provbetyg är olika på flera sätt. De nationella proven är inte examensprov, utan ska vara en del av lärarens samlade information om en elevs kunskaper. Proven genomförs vid nationellt beslutade tillfällen och prövar inte hela innehållet i kursplanen, utan endast delar av den. Betygen i slutet av årskurs 6 respektive årskurs 9 bygger, till skillnad från provbetyget, på många bedömningar som gjorts vid olika tillfällen och på många olika sätt. Betygen grundar sig på alla delar av kunskapskraven i ett ämne och ska utgå från all tillgänglig information om vad eleven kan.

Skillnader mellan provbetyg och ämnesbetyg behöver med andra ord inte innebära några felaktigheter från skolans eller lärarens sida. Däremot kan såväl en liten som en stor skillnad mellan ämnesbetyg och provbetyg på skolenhetsnivå behöva analyseras vidare lokalt. Mycket stor skillnad mellan provsbetyg och ämnesbetyg, till exempel om många elever på skolenheten har flera betygssteg högre ämnesbetyg än provbetyg, kan vara tecken på att skolan eller huvudmannen behöver se över arbetet med betygssättning. Men en mycket hög överensstämmelse, till exempel om alla elever på skolan har samma ämnesbetyg som provbetyg, kan också vara en signal om att analyser av betygssättningen behöver göras.

I Skolverkets databas SIRIS¹ redovisas relationen mellan ämnesbetyg och provbetyg i årskurs 6 och 9 på skolenhetsnivå samt på kommun-, läns- och nationell nivå. För varje nivå framgår skillnaden mellan betyg och provbetyg i ämnena svenska, svenska som andraspråk, matematik och engelska. Då endast ett urval av skolenheterna genomför respektive naturorienterande och samhällsorienterande ämnesprov kan varje skolenhet enbart göra motsvarande jämförelser i ett av ämnena biologi, fysik eller kemi och geografi, historia, religionskunskap eller samhällskunskap. Eftersom varje urval representerar nationell nivå kan ingen jämförelse göras på läns- eller kommunnivå i dessa ämnen.

¹ För årskurs 9 finns relationen i svenska, svenska som andraspråk, matematik och engelska från och med 2005 i SIRIS. De naturorienterande ämnena finns sedan 2010 medan de samhällsorienterande ämnena sedan 2014. För årskurs 6 finns relationen i svenska, svenska som andraspråk, matematik och engelska från och med 2013. Redovisning av relationen i de naturorienterande och samhällsorienterande ämnena finns endast för de två första åren.

1.1 Bakgrund

Skolverket har i regleringsbrevet ett löpande uppdrag sedan 2008 att redovisa skillnaderna mellan resultaten i slutbetygen och resultaten på de nationella proven i årskurs 9. I regleringsbrevet för 2014 utökades uppdraget till att även gälla årskurs 6 och skillnaderna mellan resultaten i terminsbetyg och provbetyg. Redovisningen ska också inkludera resultatet från Skolinspektionens regeringsuppdrag om viss central rättning av nationella prov i årskurs 9. Skolverkets regeringsuppdrag omfattar även gymnasieskolan och vuxenutbildningen, men denna redovisning avser endast grundskolans årskurs 6 och 9.

Betyg

Eleverna får terminsbetyg i slutet av varje termin, från höstterminen i årskurs 6 upp till höstterminen i årskurs 9. I slutet av våren i årskurs 9, eller när ett ämne har avslutats, får eleverna slutbetyg. Det är med slutbetyget som eleven söker in till gymnasieskolan. I terminsbetygen bedöms elevens kunskaper mot de delar av kunskapskraven som rör det som undervisningen har behandlat. När betyg sätts i slutet av årskurs 6 och 9 bedöms elevernas kunskaper mot samtliga kunskapskrav satta för respektive årskurs.²

Syftet med terminsbetyg är i huvudsak att ge ökad tydlighet i informationen om elevernas kunskapsutveckling till elever, vårdnadshavare och beslutsfattare.³ Syftet med slutbetyget är i huvudsak att sammanfatta elevens visade kunskaper i slutet av grundskolan och i relation till kunskapskraven.

I årskurs 9 sattes slutbetyg enligt det mål- och kunskapsrelaterade systemet för första gången läsåret 1997/98. Sedan läsåret 2012/13 ges betyg enligt den nya betygsskalan (A–F). Terminsbetyg i årskurs 6 infördes läsåret 2012/13.

Nationella prov

Nationella prov är obligatoriska i grundskolans årskurs 3, 6 och 9. Syftet med de nationella proven är i huvudsak att stödja en likvärdig och rättvis bedömning och betygssättning, och ge underlag för en analys av i vilken utsträckning kunskapskraven uppfylls på skolnivå, på huvudmannanivå och på nationell nivå.

Proven utgår från kursplanerna, som är uppbyggda utifrån syften, centralt innehåll och kunskapskrav. I syftet anges ett antal långsiktiga mål som är uttryckta som ämnesspecifika förmågor. Dessa gäller för alla årskurser och ligger till grund för kunskapskraven.

De nationella proven ska användas som stöd vid bedömning och betygssättning. Proven är ett komplement till lärarnas övriga bedömningsunderlag och kan inte på egen hand ge läraren en fullständig bild av elevens kunskaper då inte alla delar av kursplanen prövas i de nationella proven. De prövar delvis olika kunskapsområden inom ämnena från år till år för att över flera år täcka alla delar i ämnet. Genom resultat från de nationella proven kan skolan och huvudmannen tydliggöra behov

² 10 kap. 19 § skollagen (2010:800)

³ Prop. 2008/09:66 En ny betygsskala, s. 7.

av insatser och där resultat från nationella prov kan vara ett av underlagen. I dialog med rektor och huvudman kan resultaten ge underlag för resursfördelning och fortbildningsinsatser.

Nationella prov i årskurs 9 genomfördes för första gången läsåret 1997/98 i ämnena engelska, matematik och svenska/svenska som andraspråk. Mellan läsåret 1997/98 och läsåret 2001/02 samlades resultaten från ämnesproven in från ett urval av skolor. Sedan läsåret 2002/03 samlas resultaten in för samtliga elever. Läsåret 2008/09 utökades proven med de naturorienterande ämnena biologi, fysik och kemi och läsåret 2012/13 utökades ämnesproven ytterligare med de samhällsorienterande ämnena geografi, historia, religionskunskap och samhällskunskap.

I årskurs 6 genomfördes nationella prov första gången läsåret 2011/12. Proven omfattade då ämnena engelska, matematik och svenska/svenska som andraspråk. Läsåret 2012/13 utökades ämnesproven med de naturorienterande ämnena biologi, fysik och kemi och de samhällsorienterande ämnena geografi, historia, religionskunskap och samhällskunskap. Proven i naturorienterande och samhällsorienterande ämnen var läsåret 2014/15 frivilliga för skolorna att använda och från och med läsåret 2015/16 erbjuds inte längre nationella prov i dessa ämnen i årskurs 6.

Ämnesproven i de tre naturorienterande ämnena fördelas genom tre urval över samtliga Sveriges skolenheter med årskurs 9. Varje skolenhet gör ett av de tre ämnesproven. På motsvarande sätt fördelas de fyra samhällsorienterande ämnesproven genom fyra urval över skolenheter med årskurs 9. Varje urval är representativt för samtliga skolenheter med årskurs 9. Motsvarande urvalsprocedur gjordes för årskurs 6 läsåret 2012/13. Det första läsåret som ämnesprov infördes i de naturorienterande och samhällsorienterande ämnena i respektive årskurs var en utprovningssomgång och det görs ingen jämförelse av provbetyg och ämnesbetyg för utprovningssåret.

2 Resultat

Inledningsvis redovisas betyg respektive provbetyg över tid för årskurs 6 och 9. Fortsättningsvis redovisas hur vanligt det är att elever får lika, högre eller lägre ämnesbetyg jämfört med provbetyg för riket totalt.

En central redovisning av resultaten är att åskådliggöra variationen mellan olika skolenheter. Redovisningen omfattar i huvudsak ämnena matematik, svenska och engelska. För de naturorienterade och samhällsorienterade ämnena i årskurs 9 beskrivs relationen mellan provbetyg och slutbetyg beroende på vilket ämnesprov skolenheten har tilldelats. Efter redovisningen av relationen mellan provresultat och betyg beskrivs Skolinspektionens omdömmen av de nationella proven. Avslutningsvis ges en slutsats av resultaten och Skolverkets sammanfattande kommentarer till rapporten.

2.1 Nationell nivå – matematik, engelska och svenska

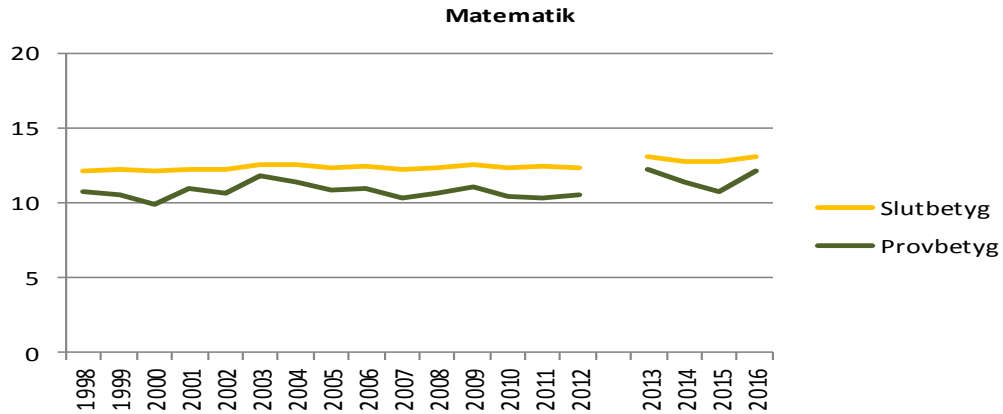
Betyg respektive provbetyg över tid

De nationella proven har inte till syfte att jämföra elevers kunskaper över tid. Innehållet i proven varierar från år till år. För att resultat från ett år skall vara direkt jämförbart med ett resultat ett annat år krävs mer omfattande och kostsamma analyser och kalibreringar. En jämförelse mellan elevernas betygsfördelning i de nationella proven över tid och betygsfördelning i ämnesbetygen över tid ger endast en överblick av hur resultaten sett ut *i förhållande till varandra* sedan det mål- och kunskapsrelaterade systemet infördes. Vid dessa jämförelser är det viktigt att beakta de grundläggande skillnaderna mellan ämnesbetyg och provens syfte och konstruktion som beskrivs i inledningen. Det är ämnena matematik, engelska och svenska som presenteras i det här avsnittet.

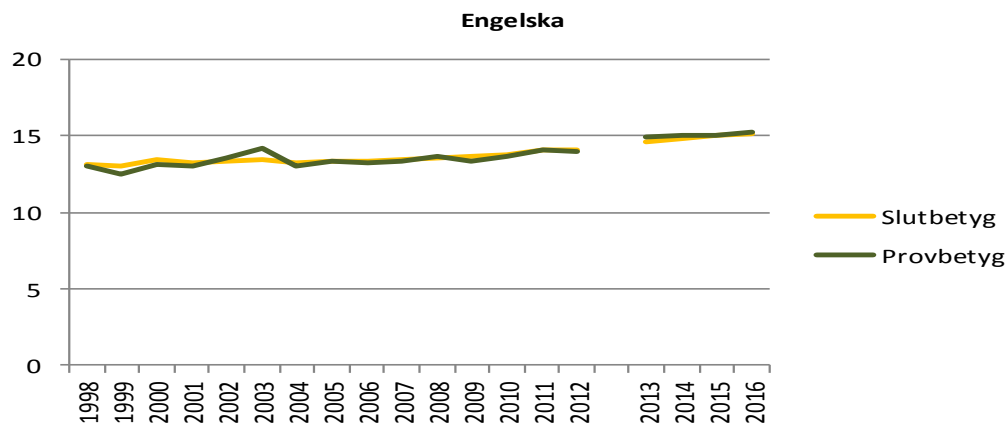
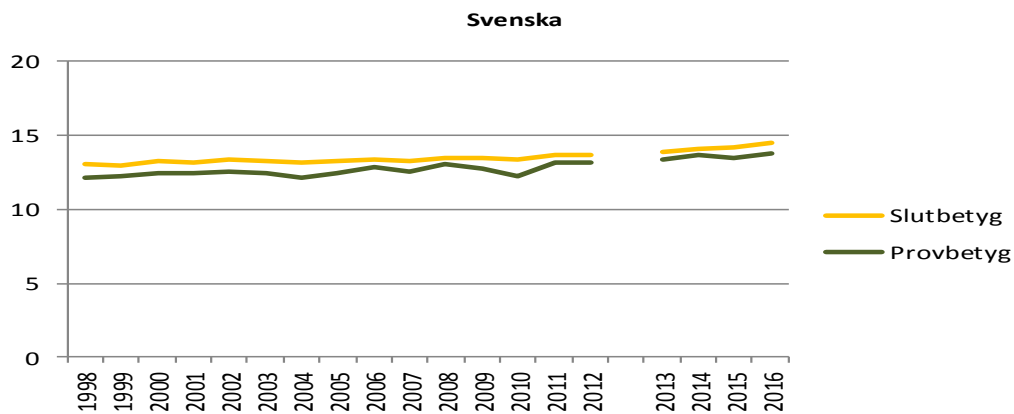
Årskurs 9

Slutbetyg sätts sedan 2013 efter den sexgradiga betygsskalan A–F där A–E står för godkända resultat och F står för ej godkänt resultat. Tidigare har betygsstegen varit tre nivåer, godkänt (G), väl godkänt (VG) och mycket väl godkänt (MVG). Elever som inte uppnådde målen fick inte betyg i ämnet.

Under perioden med betygsskalan G/VG/MVG var den genomsnittliga betygspoängen i svenska, matematik och engelska generellt stabil. Den genomsnittliga betygspoängen för provbetyget har under samma period varierat, men konsekvent legat något under motsvarande slutbetygs-poäng i både svenska och matematik för hela perioden. I engelska har provbetyg och slutbetyg legat närmare varandra. Den nya betygsskalan med sex betygssteg jämfört med tidigare tre, infördes 2013 och motsvarande jämförelse har förändrats en del. Den genomsnittliga betygspoängen för både slutbetyg och provbetyg har ökat för samtliga tre ämnen. I engelska är den genomsnittliga betygspoängen sedan 2013 till och med något högre i provbetyget än i slutbetyget.

Diagram 1. Genomsnittlig betygspoäng för provbetyg och slutbetyg 1998–2016, årskurs 9, matematik.

Våren 2003 kom ämnesproven i engelska och matematik ut på nätet i förtid. Det kan förklara ett högre genomsnittligt provbetyg i ämnet det året.

Diagram 2. Genomsnittlig betygspoäng för provbetyg och slutbetyg 1998–2015, årskurs 9, engelska.**Diagram 3. Genomsnittlig betygspoäng för provbetyg och slutbetyg 1998–2016, årskurs 9, svenska.**

Som framgår i diagrammen kan skillnaden mellan prov- och slutbetyg vara olika stor olika år. En bidragande faktor till att skillnaden varierar kan vara att olika delar av kursplanens innehåll provas olika år i proven. Ämnesbetygen i sin tur sätts alltid utifrån kursplanens hela innehåll.

Resultaten är inte direkt jämförbara mellan ämnen. Ämnena är olika i sin karaktär och kursplanerna ser olika ut, vilket också avspeglas i provens konstruktion. Till exempel i matematik består kursplanens centrala innehåll av sex övergripande kunskapsområden och i engelska av tre övergripande kunskapsområden. I matematik ska dessutom ett av kunskapsområdena, problemlösning, tillämpas på alla de andra kunskapsområdena. Detta ger olika förutsättningar för provens utformning och möjligheter i hur mycket av kursplanens innehåll som kan provas vid ett och samma provtillfälle.

Vissa delprov, framförallt i engelska och svenska, består av skrivuppgifter där elevens svar ges i form av en eller ett mindre antal längre texter. Dessa texter bedöms utifrån elevexempel, matriser och bedömningsfaktorer vilka den undervisande läraren förhåller sig till. Systemet innebär att bedömaröverensstämmelsen mellan lärarna kan variera beroende på uppgiftens komplexitet och längd. I vilken utsträckning skillnader i svarens entydighet påverkar skillnaden mellan prov- och ämnesbetyg är svårt att avgöra.

Dessa grundläggande skillnader mellan såväl betygsättning och provens utformning samt skillnader mellan ämnen behöver beaktas även i rapportens efterföljande avsnitt.

Årskurs 6

Det som diagrammen nedan visar är att skillnaderna mellan provbetygen och ämnesbetygen i årskurs 6 varit liten med små förändringar, över dessa fyra år. Liksom i årskurs 9 är den genomsnittliga betygspoängen i engelska något högre i provbetyget än i ämnesbetyget under perioden.

Diagram 4. Genomsnittlig betygspoäng för provbetyg och terminsbetyg 2013–2016, årskurs 6, matematik.

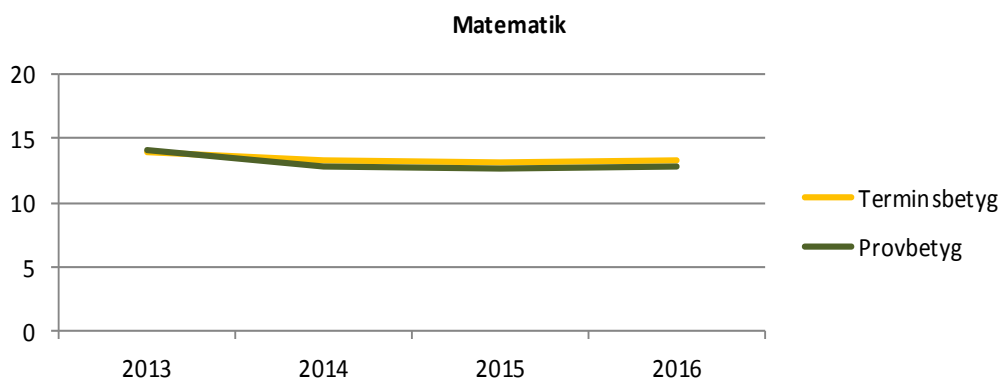

Diagram 5. Genomsnittlig betygspoäng för provbetyg och terminsbetyg 2013–2016, årskurs 6, engelska.

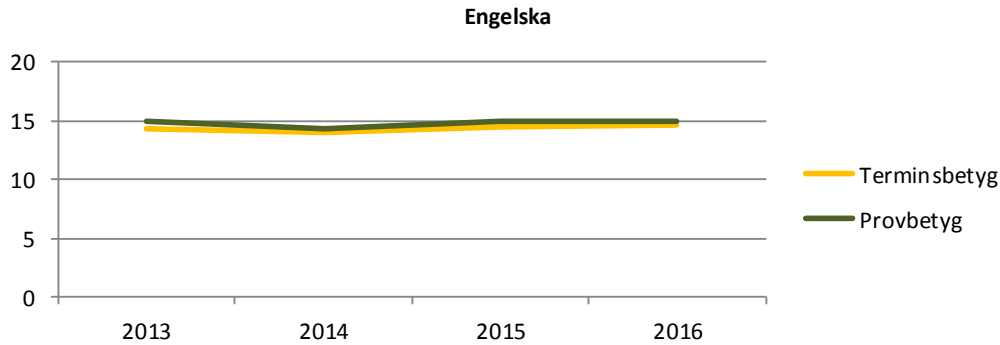
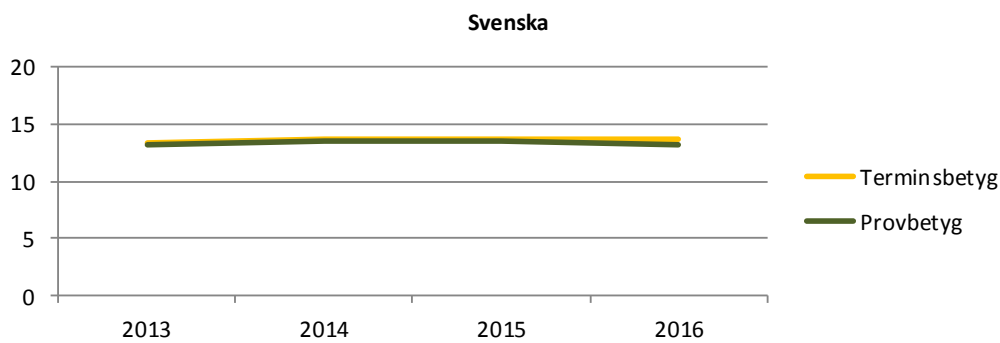

Diagram 6. Genomsnittlig betygspoäng för provbetyg och terminsbetyg 2013–2016, årskurs 6, svenska.

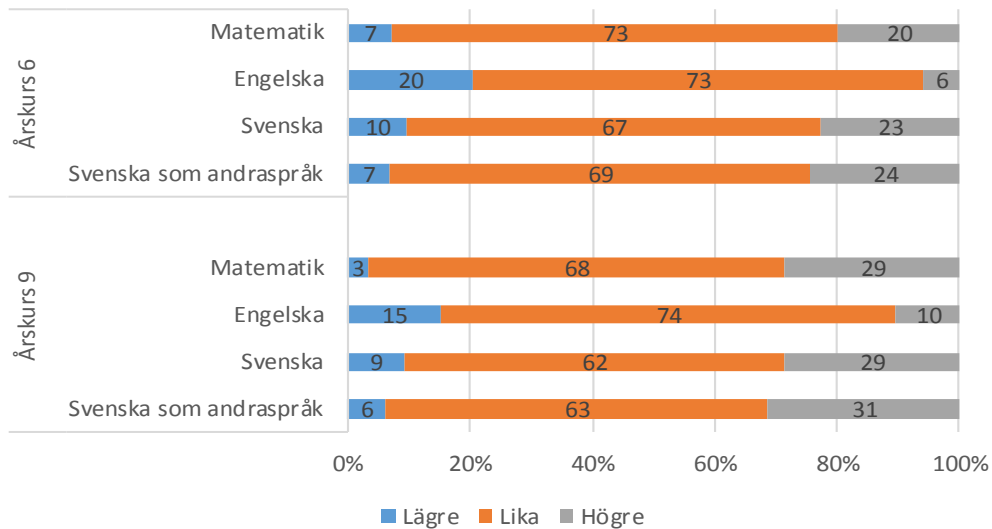

Lägre, lika eller högre betyg än provbetyg

Här presenteras relationen mellan betyg och provbetyg i årskurs 6 och 9 för ämnena matematik, engelska, svenska och svenska som andraspråk. Resultaten avser läsåret 2015/16. Inledningsvis redovisas andel av eleverna på riksnivå som har samma betyg som provbetyg samt hur stor andel som har högre respektive lägre betyg jämfört med provbetyg i respektive ämne.

Generellt för samtliga ämnen och årskurser är att majoriteten av eleverna får samma betyg som provbetyg. Liksom föregående läsår är det en större andel elever som erhöll samma betyg som provbetyg i årskurs 6 än i årskurs 9 i matematik och svenska/svenska som andraspråk. I årskurs 9 är det mellan 62–74 procent med samma betyg som provbetyg i de olika ämnena och i årskurs 6 mellan 67–73 procent. I motsvarande analys för tidigare år, 2005–2012 med den gamla betygsskalan i årskurs 9, var andelen elever som hade samma betyg som provbetyg något högre, mellan 70–86 procent för de tre ämnena. Detta är en naturlig följd av fler betygssteg. Sannolikheten att få samma betyg är lägre vid sex betygssteg än vid tre betygssteg.

Diagram 7. Andel (%) elever med lägre, lika eller högre ämnesbetyg jämfört med provbetyg 2016.

I årskurs 9 har 74 procent av eleverna samma betyg som provbetyg i engelska. I årskurs 6 har 73 procent av eleverna samma i både engelska och matematik. Där skillnader förekommer handlar det främst om ett betygssteg lägre eller högre. Skillnader i form av två eller fler betygssteg är ovanliga. I bägge årskurserna är det vanligast att erhålla ett högre betyg än provbetyg i svenska som andraspråk och att erhålla ett lägre betyg än provbetyg är vanligast i engelska. Här är det av betydelse att provresultaten är mycket olika i dessa ämnen. På provet i engelska har 22 procent av eleverna provbetyget A och 3,5 procent provbetyget F. I svenska som andraspråk har däremot 1 procent av eleverna provbetyget A och 27 procent provbetyg F. Detta påverkar antalet elever som kan få ett högre respektive lägre betyg. Det vill säga andelen elever som *kan* få ett lägre betyg än provbetyg är högre i engelska än i svenska som andraspråk.

Flickors och pojkars resultat på såväl nationella prov som i betyg skiljer sig generellt åt. Flickor tenderar generellt att uppnå högre betyg i såväl de nationella proven som i ämnesbetygen. Sett till relationen mellan betyg och provbetyg är det i samtliga ämnen vanligare bland pojkarna att erhålla ett lägre betyg än provbetyg jämfört med flickorna. Bland flickorna är det vanligare att erhålla ett högre betyg än provbetyg jämfört med pojkarna. Skillnaden mellan andel flickor och pojkar i årskurs 9 som har ett högre betyg än provbetyg är som störst i matematik. I matematik har 33 procent av flickorna högre betyg än provbetyg, motsvarande för pojkarna är 25 procent. I årskurs 6 är denna skillnad mellan flickor och pojkar som störst i svenska. Både i årskurs 6 och 9 är skillnaden mellan andel flickor och pojkar som har ett lägre betyg än provbetyg som störst i engelska.

2.2 Skolenhetsnivå

Skolenheternas nettoavvikelse mellan högre och lägre betyg än provbetyg

Följande avsnitt åskådliggör skillnader mellan Sveriges skolenheter i andel elever med övervägande lägre eller högre betyg än provbetyg, beräknat utifrån nettoavvikelsen per skolenhet. Nettoavvikelsen noll står för dels de skolenheter där alla elever har samma betyg som provbetyg, dels de skolenheter där lika många elever har lägre som högre betyg jämfört med provbetyg. Sedan finns det skolenheter med positiva eller negativa nettoavvikelser. Om nettoavvikelsen i diagrammen är positiv betyder det att andel elever på skolenheten som fått högre betyg än provbetyg i genomsnitt är större än andelen som fått lägre. Om nettoavvikelsen i diagrammen är negativ betyder det att andel elever på skolenheten som fått lägre betyg än provbetyg i genomsnitt är större än andelen som fått högre. Som kompletterande information anges under respektive diagram medianen⁴ samt percentil⁵ 90 och percentil 10.

Jämförelsen av skillnaderna mellan skolenheterna med högst och lägst nettoavvikelse har sina begränsningar. Det finns så kallade tak- och golfeffekter som påverkar nettoavvikelsen. Med golv- och takeffekter menas de effekter som uppkommer när många elever på en skolenhet får ett icke godkänt betyg F eller har högsta betyget A. Om till exempel många elever på skolenheten har betyg A i provbetyg kommer nettoavvikelsen påverkas negativt eftersom elever med betyg A i provbetyg endast kan få lika eller lägre slutbetyg.

I diagrammen över skolenheternas nettoavvikelse framkommer inte de skolenheter med en hög andel elever som har samma provbetyg som betyg särskilt tydligt. De skolenheter som ligger nära noll i nettoavvikelse är inte nödvändigtvis ett mått på hur lika skolenheter är i sin betygsättning i förhållande till provbetygen. Om skolenheten har lika många elever som har fått högre och lägre ämnesbetyg än provbetyg, tar dessa elevers resultat ut varandra i summeringen, det vill säga nettoavvikelsen blir noll.

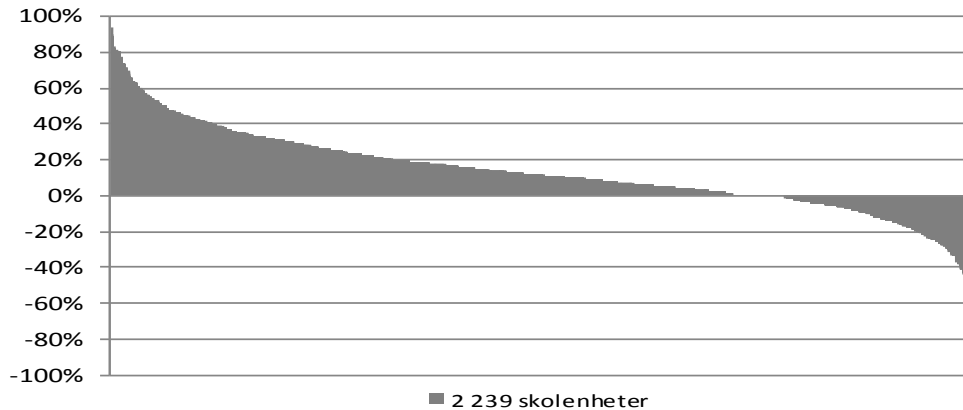
Matematik

Både i årskurs 6 och årskurs 9 har flertalet skolenheter en övervägande andel elever med högre betyg än provbetyg i matematik. Några få skolenheter har övervägande andel elever med lägre betyg än provbetyg. I årskurs 6 finns det dock fler skolenheter än i årskurs 9 som har elever med lägre betyg än provbetyg. Nettoavvikelsen i den mittersta skolenheten i fördelningen (medianen) i årskurs 6 är 11 procent, motsvarande i årskurs 9 är 24 procent.

⁴ Medianen är den 50 percentilen där hälften av skolenheterna har ett högre värde och hälften ett lägre värde än medianen.

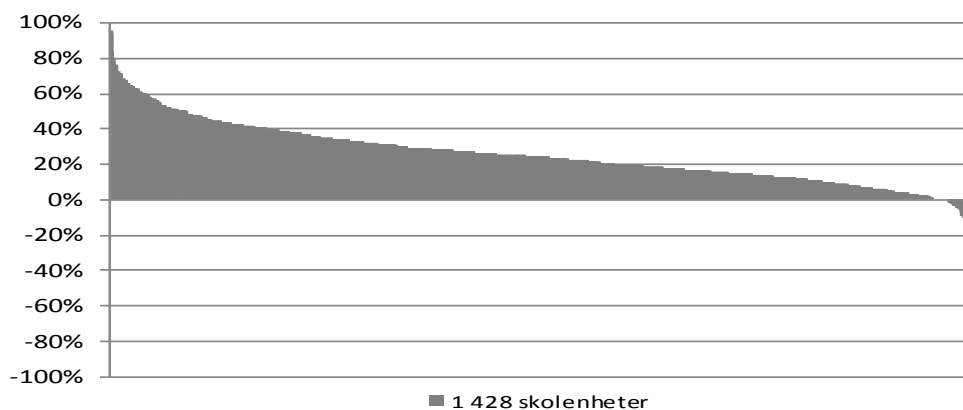
⁵ Den 90 percentilen är det värde som delar skolenheterna där 90 procent av skolenheterna har ett lägre värde och 10 procent av skolenheterna har ett högre värde. Den 10 percentilen är det värde som delar skolenheterna där 10 procent av skolenheterna har ett lägre värde och 90 procent av skolenheterna har ett högre värde.

Diagram 8. Skolenheters nettoavvikelse mellan terminsbetyg och provbetyg 2016, årskurs 6, matematik.

Median = 11 procent, percentil 90 = 43 procent, percentil 10 = -14 procent

Diagram 9. Skolenheters nettoavvikelse mellan slutbetyg och provbetyg 2016, årskurs 9, matematik.

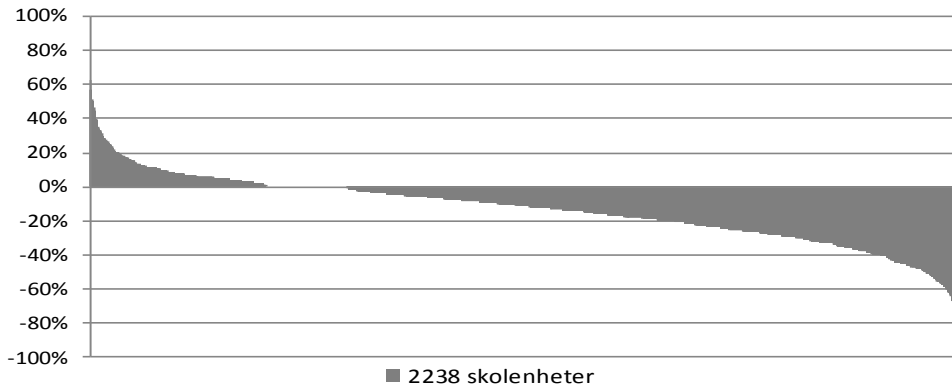

Median = 24 procent, percentil 90 = 48 procent, percentil 10 = 6 procent

Engelska

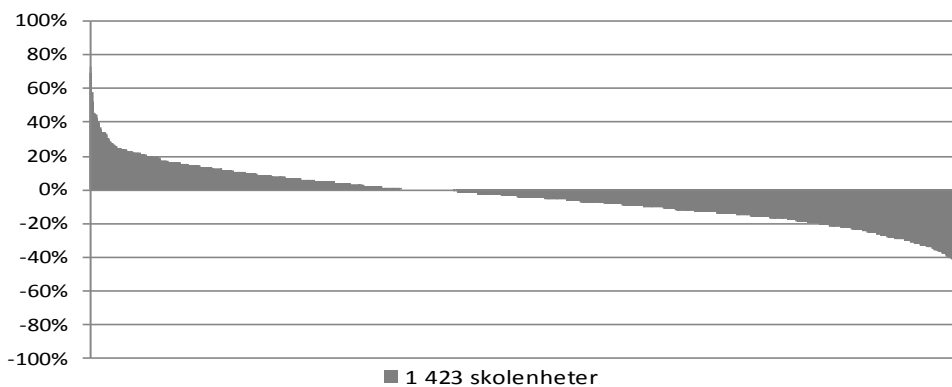
I engelska är mönstret det omvända, jämfört med i matematik och svenska. Flertalet skolenheter i såväl årskurs 6 som årskurs 9 har en övervägande andel elever med lägre betyg än provbetyg i engelska. Nettoavvikelsen i den mittersta skolenheten i fördelningen (medianen) i årskurs 6 är -11 procent, motsvarande i årskurs 9 är -4 procent.

Diagram 10. Skolenheters nettoavvikelse mellan terminsbetyg och provbetyg 2016, årskurs 6, engelska.

Median = -11 procent, percentil 90 = 8 procent, percentil 10 = -40 procent.

Diagram 11. Skolenheters nettoavvikelse mellan slutbetyg och provbetyg 2016, årskurs 9, engelska.

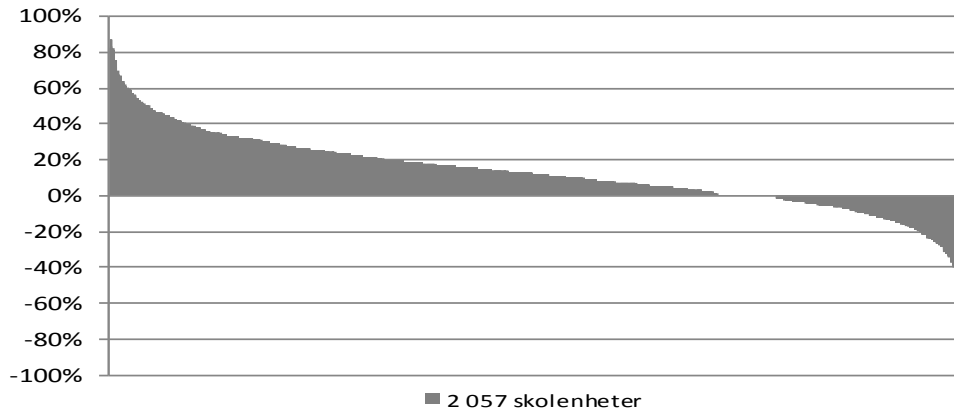

Median = -4 procent, percentil 90 = 16 procent, percentil 10 = -25 procent

Svenska

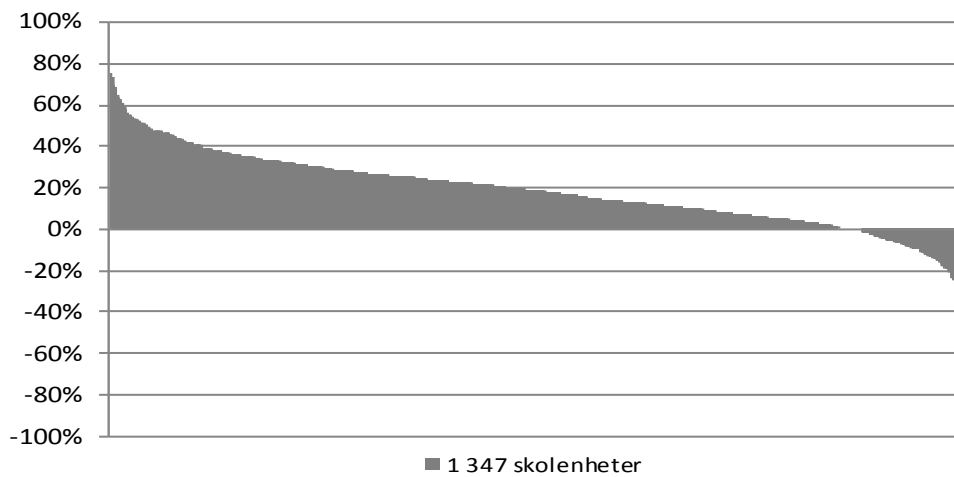
I svenska, liksom i matematik, har flertalet skolenheter en övervägande andel elever med högre betyg än provbetyg både i årskurs 6 och årskurs 9. Ett mindre antal skolenheter har övervägande andel elever med lägre betyg än provbetyg. Nettoavvikelsen i den mittersta skolenheten i fördelningen (medianen) i årskurs 6 är 12 procent, motsvarande i årskurs 9 är 19 procent.

Diagram 12. Skolenheters nettoavvikelse mellan terminsbetyg och provbetyg 2016, årskurs 6, svenska.

Median = 12 procent, percentil 90 = 38 procent, percentil 10 = -12 procent

Diagram 13. Skolenheters nettoavvikelse mellan slutbetyg och provbetyg 2016, årskurs 9, svenska.

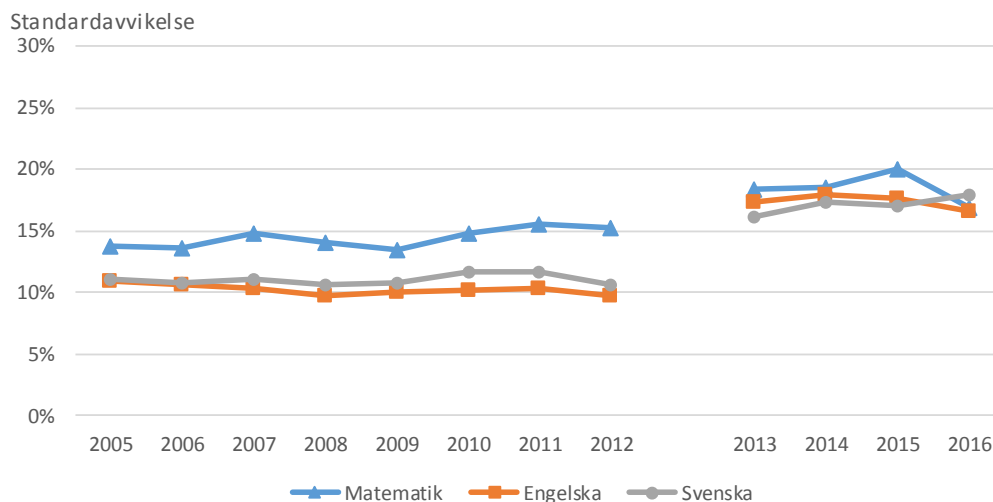
Median = 19 procent, percentil 90 = 41 procent, percentil 10 = -3 procent

Variation i nettoavvikelser över tid

Ett sätt att mäta variationen mellan skolenheters nettoavvikelse är med *standardavvikelsen* som är skolenheternas genomsnittliga avstånd till det nationella medelvärdet för nettoavvikelsen.

Standardavvikelsen i skolors nettoavvikelse används för att kunna jämföra olika år med avseende på hur mycket skolorna skiljer sig i nettoavvikelse. Diagram 14 visar variationen i skolors nettoavvikelse i årskurs 9 för åren 2005–2016.

Diagram 14. Variation i skolors nettoavvikelse 2005–2016, årskurs 9 för matematik, engelska och svenska.

Ny sexgradig betygsskala från och med 2013 och skola ändras till skolenhet.

I och med införandet av slutbetyg enligt den nya sexgradiga betygsskalan A–F 2013 ökade standardavvikelsen i alla tre ämnena.⁶ Utöver denna förändring finns det inga tydliga indikationer på att variationen mellan skolenheternas nettoavvikelse vare sig har ökat eller minskat över tid.

Standardavvikelsen har tidigare år varit något högre för nettoavvikelsen i matematik än i engelska och svenska. För matematik ökade standardavvikelsen 2015 för att sen ligga på liknade nivå som de andra ämnena 2016.

Standardavvikelsen 2016 är i matematik och engelska 17 procent och i svenska 18 procent. Motsvarande jämförelse i årskurs 6 av standardavvikelserna för åren 2013–2016 visar en högre nivå jämfört med årskurs 9. Standardavvikelsen i årskurs 6 var 23 procent för matematik, engelska 20 procent och 21 procent för svenska 2016.

⁶ Se även rapporten ”Utvärdering av den nya betygsskalan samt kunskapskravens utformning” sid. 83–88, Skolverket 2016.

2.3 Naturorienterande och samhällsorienterande ämnen

Resultat från ämnesproven i de naturorienterande ämnena finns sedan läsåret 2008/09 i årskurs 9 och i samhällsorienterande ämnen sedan 2012/13. Alla skolenheter genomför inte alla dessa sju ämnesprov utan enbart ett av respektive natur- och samhällsorienterande ämnesprov. För årskurs 6 finns inte någon uppdatering av jämförelsen provbetyg och ämnesbetyg eftersom läsåret 2014/15 var det frivilligt för skolorna att använda proven. Från och med läsåret 2015/16 kommer inte nationella prov i naturorienterande och samhällsorienterande ämnen att erbjudas i årskurs 6.

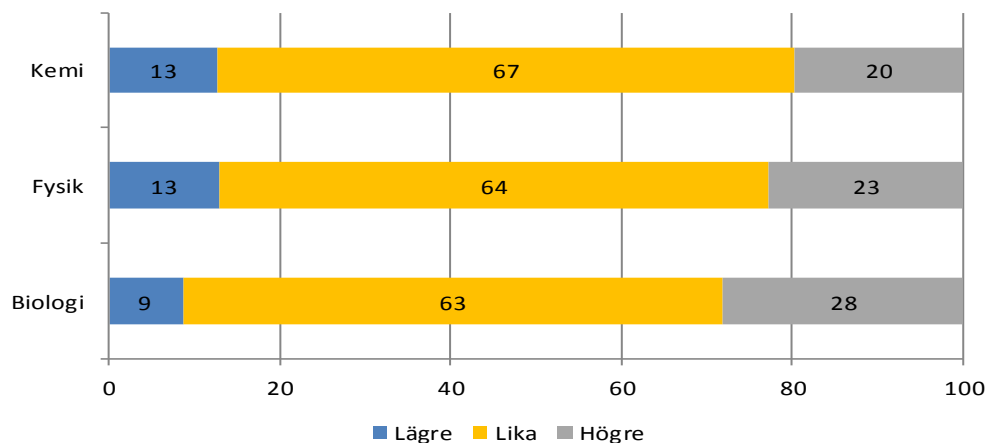
Inledningsvis presenteras relationen mellan betyg och provbetyg i årskurs 9 för de naturorienterande ämnena biologi, fysik och kemi följt av de samhällsorienterande ämnena geografi, historia, religionskunskap och samhällskunskap.

Nationell nivå - lägre, lika eller högre betyg än provbetyg

Generellt för samtliga ämnen är att majoriteten av eleverna får samma ämnesbetyg som provbetyg.

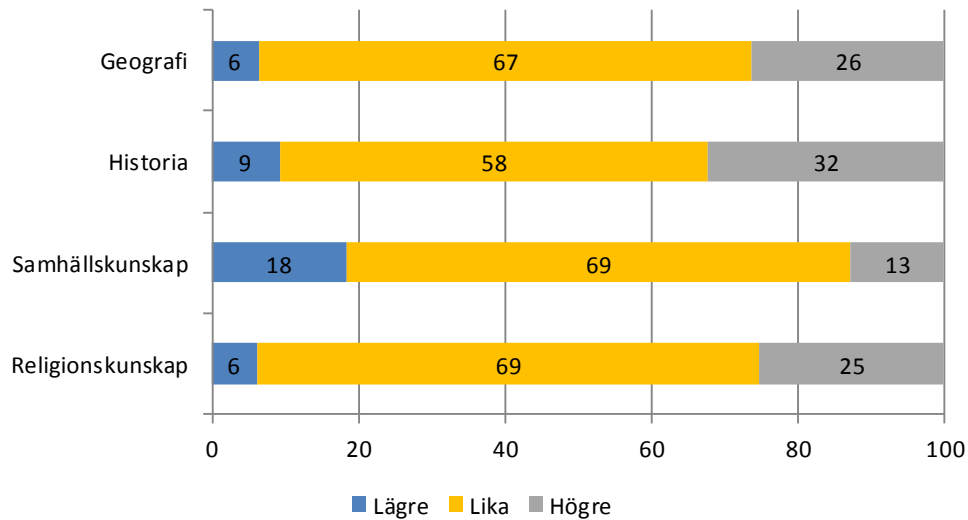
Andelen elever som får samma betyg som provbetyg i biologi, fysik och kemi är mellan 63–67 procent, 2016. Där skillnader förekommer handlar det främst om ett betygssteg lägre eller högre. Det är vanligare att eleverna erhåller ett högre betyg än provbetyg i biologi och ett lägre betyg än provbetyg är vanligare i kemi och fysik.

Diagram 15. Andel (%) elever med lägre, lika eller högre slutbetyg jämfört med provbetyg i naturorienterande ämnen 2016.

Resultatet för nationella prov i geografi, historia, religionskunskap och samhällskunskap i årskurs 9 visar att andelen elever som får samma slutbetyg som provbetyg 2016 varierar mellan 58 och 69 procent. Där skillnader förekommer handlar det främst om ett betygssteg lägre eller högre. Det är vanligare att eleverna erhåller ett högre betyg än provbetyg i historia och ett lägre betyg än provbetyg är vanligare i samhällskunskap.

Diagram 16. Andel (%) elever med lägre, lika eller högre slutbetyg jämfört med provbetyg i de samhällsorienterande ämnena, 2016.

Skolenheternas nettoavvikelse mellan högre och lägre betyg än provbetyg

Följande avsnitt åskådliggör skillnader mellan skolenheter i andel elever med övervägande lägre eller högre ämnesbetyg än provbetyg, beräknat utifrån nettoavvikelsen per skolenhet.

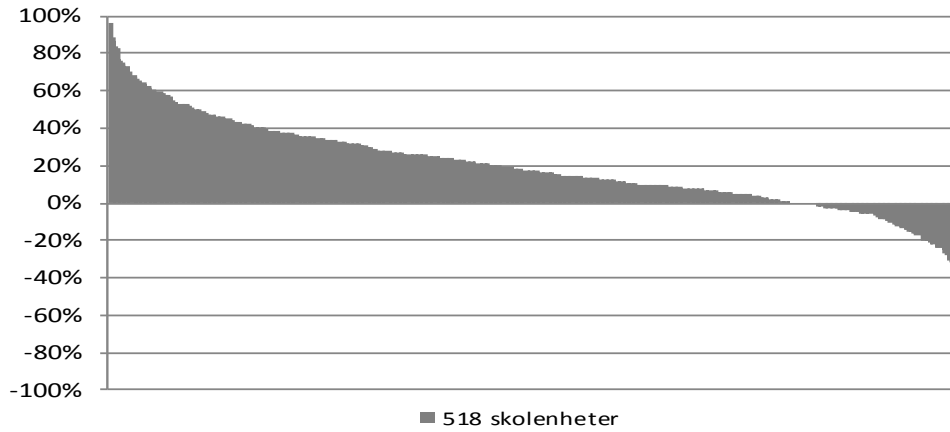
Naturorienterande ämnen

Varje skolenhet har genomfört nationellt prov i ett av ämnena biologi, fysik och kemi. Det är 518 skolenheter⁷ som har provresultat i ämnet biologi, 443 i fysik och 365 i kemi. Skolenheternas skillnader mellan ämnesbetyg och provbetyg visar variation i nettoavvikelse och att det varierar i de tre ämnena.

I alla tre ämnena har skolenheterna främst positiva nettoavvikelser vilket innebär att skolenheterna i genomsnitt sätter högre slutbetyg jämfört med provbetyget. Det är något färre skolenheter som har nettoavvikelsen noll eller negativa nettoavvikelse. Det är alltså färre skolenheter som i genomsnitt sätter ett slutbetyg som är lägre än provbetyget.

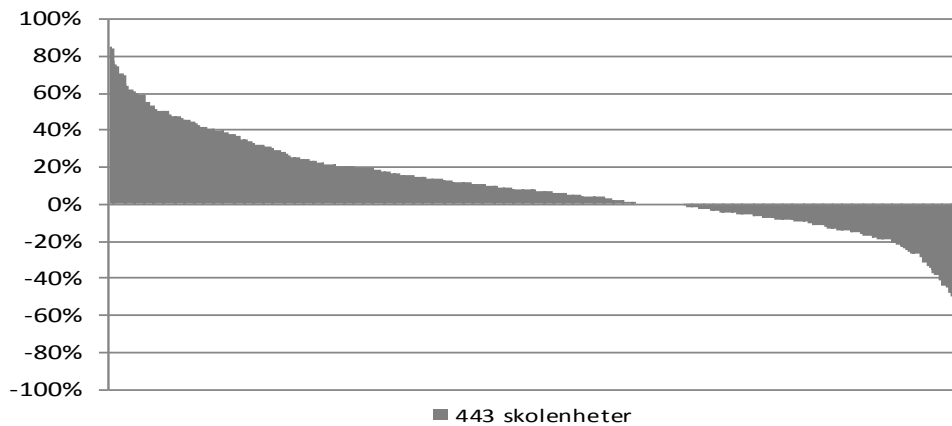
⁷ Enbart skolenheter med minst 15 elever i årskurs 9 ingår i redovisningen.

Diagram 17. Skolenheters nettoavvikelse mellan slutbetyg och provbetyg 2016, biologi.

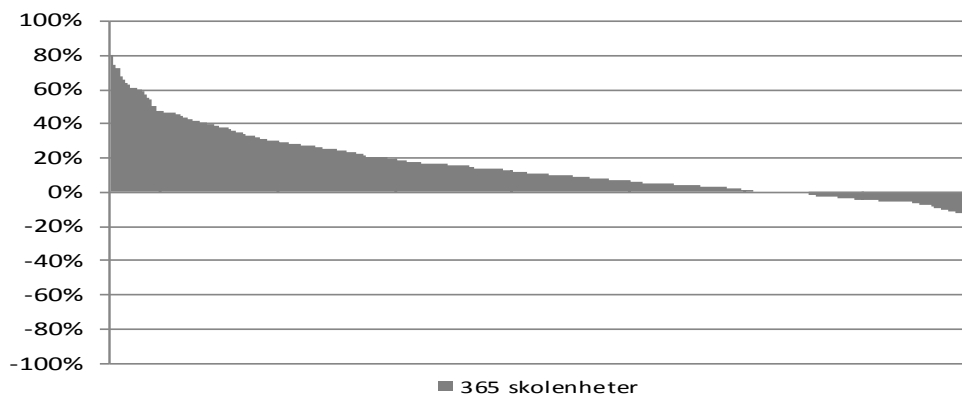
Median = 17 procent, percentil 90 = 51 procent, percentil 10 = -7 procent

Diagram 18. Skolenheters nettoavvikelse mellan slutbetyg och provbetyg 2016, fysik.

Median = 8 procent, percentil 90 = 44 procent, percentil 10 = -18 procent

Diagram 19. Skolenheters nettoavvikelse mellan slutbetyg och provbetyg 2016, kemi.

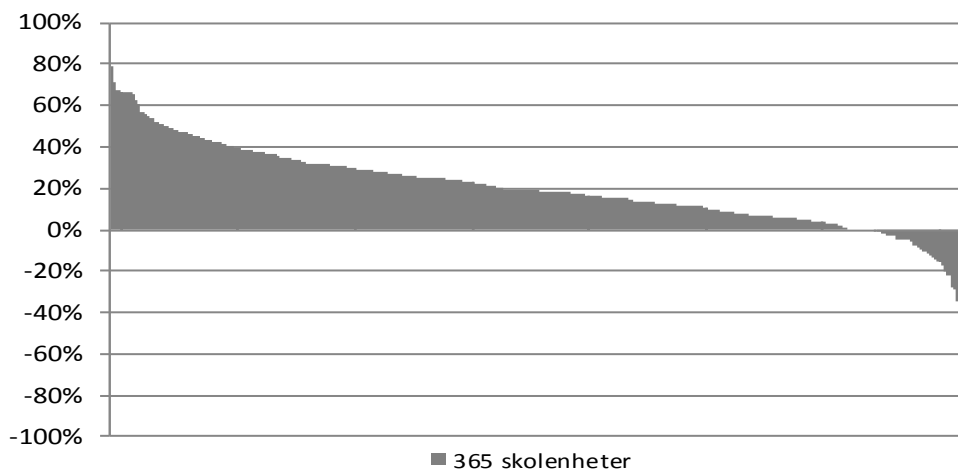
Median = 11 procent, percentil 90 = 42 procent, percentil 10 = -5 procent

Samhällsorienterande ämnen

Varje skolenhet har genomfört nationellt prov i ett av ämnena geografi, historia, religionskunskap och samhällskunskap. Det är 365 skolenheter som har provresultat i ämnet geografi, 349 i historia, 345 i religionskunskap och 354 i samhällskunskap.

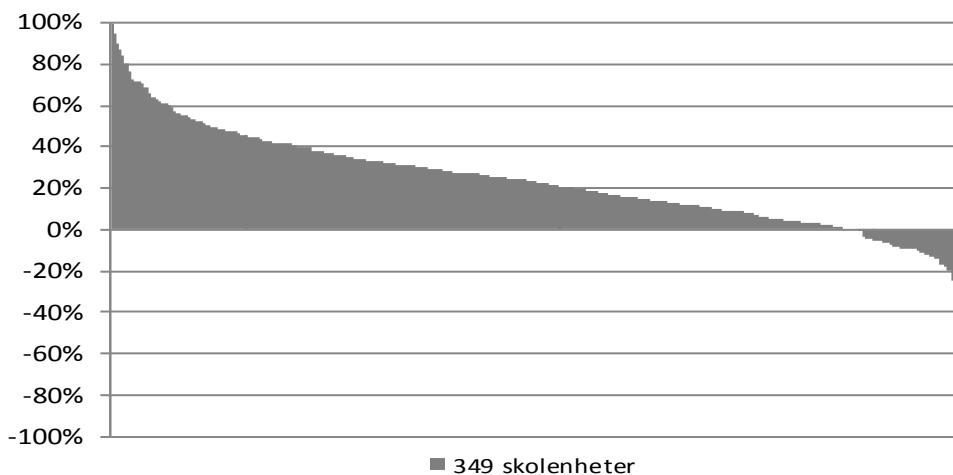
Flertalet skolenheter i ämnena geografi, historia och religionskunskap har en övervägande andel elever med högre betyg än provbetyg. I samhällskunskap har däremot något fler skolenheter en övervägande andel elever med lägre betyg än provbetyg.

Diagram 20. Skolenheters nettoavvikelse mellan slutbetyg och provbetyg 2016, geografi.

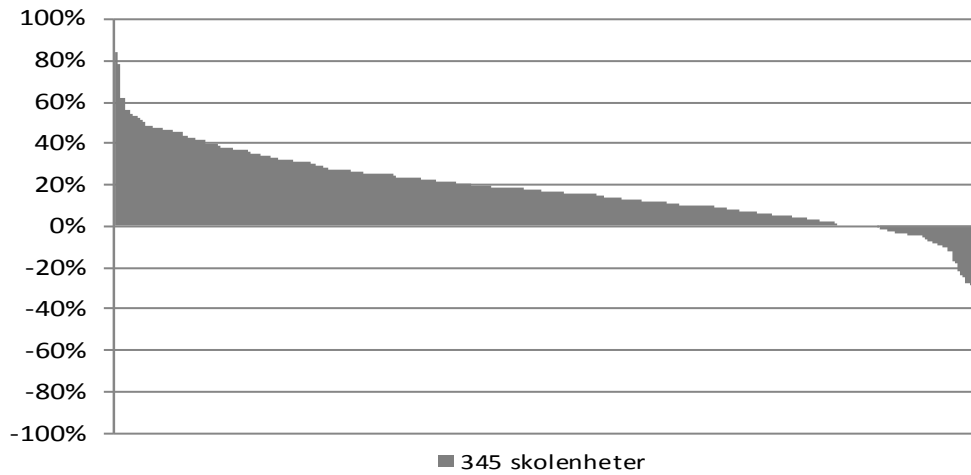
Median = 19 procent, percentil 90 = 45 procent, percentil 10 = -2 procent

Diagram 21. Skolenheters nettoavvikelse mellan slutbetyg och provbetyg 2016, historia.

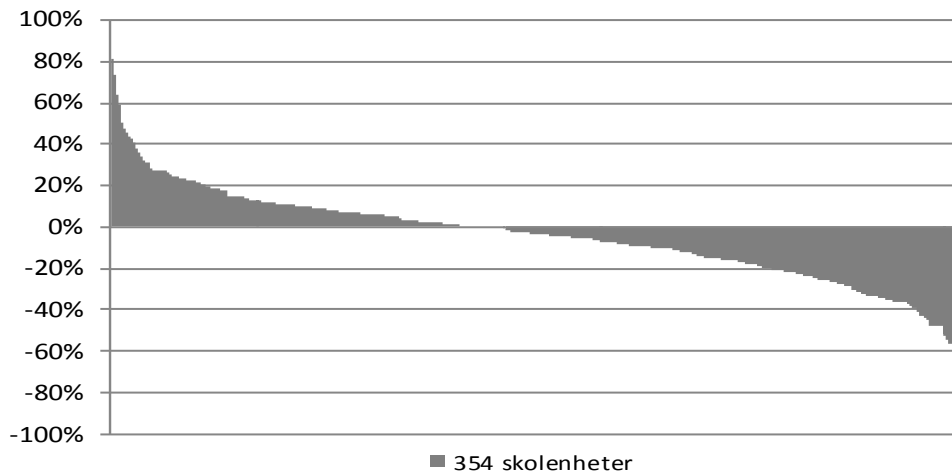
Median = 23 procent, percentil 90 = 53 procent, percentil 10 = -6 procent

Diagram 22. Skolenheters nettoavvikelse mellan slutbetyg och provbetyg 2016, religionskunskap.

Median = 17 procent, percentil 90 = 42 procent, percentil 10 = -3 procent

Diagram 23. Skolenheters nettoavvikelse mellan slutbetyg och provbetyg 2016, samhällskunskap.

Median = -3 procent, percentil 90 = 22 procent, percentil 10 = -33 procent

3 Skolinspektionens omdömning av nationella prov

Skolinspektionen har i uppdrag av regeringen att genomföra viss central rättning av nationella prov. Syftet med omdömningen är att stödja en likvärdig bedömning och betygssättning av proven över landet och därmed befästa elevens rätt till en likvärdig betygssättning. Skolinspektionen samlar in kopior av genomförda nationella prov från ett urval av skolor. Proven avidentifieras och bedöms därefter på nytt av erfarna lärare som rekryterats av Skolinspektionen. Resultatet används sedan som ett av underlagen som Skolinspektionens inspektörer använder sig av inför tillsyn av skolor.

Skolurvalet för omdömningen följer från och med 2014 Skolinspektionens tillsynscykel och kravet på riksrepresentation har därmed utgått. Syftet med urvalet är alltså inte längre att ge en representativ bild av avvikelser mellan skolor på nationell nivå. Bakgrunden till uppdraget är risken för skillnader i hur olika lärare och skolor bedömer proven, framför allt avseende de delprov där elevens svar ges i form av en eller ett mindre antal längre texter, vilka inte kan bedömas utifrån ett entydigt facit.

De delprov som väljs ut för omdömning är sådana som är möjliga att omdöma (som saknar laborativa eller muntliga inslag), men där det inte finns tydliga ”rätt eller fel svar” på frågorna. I praktiken betyder det att de delprov som väljs till stor del består av uppsatsfrågor, där eleven fritt ska formulera sig utifrån en öppen frågeställning. Att Skolinspektionens omdömare gör en annan bedömning av en elevlösning än skolan betyder inte att skolan gjort en felaktig bedömning.

Skolinspektionens omdömning av nationella prov 2015 omfattade bland annat delprov C i engelska samt delprov C1 och C2 i svenska i årskurs 6 och 9. De omdömda språkproven består av uppsatser där eleven har skrivit fritextsvar. I Skolinspektionens rapporter framgår att i cirka 41 procent av fallen har skolans lärare satt samma provbetyg som omdömare.

I omdömningen för nationella prov 2015 skedde ingen omdömning av proven i matematik. Orsaken till detta är att ämnet av tradition saknat längre skrivuppgifter, varpå endast små avvikelser mellan ursprungsbedömningen och omdömningen kunnat påvisas inom ämnet. Skolinspektionens omdömning 2014⁹ av delprov D i matematik i årskurs 9 visar också en hög överensstämmelse mellan skolans bedömning och omdömningen.

Skolinspektionens omdömningar av delproven i engelska och svenska visar alltså på relativt stora skillnader mellan skolans bedömning och omdömningen, tillskillnad från delprovet i matematik där det råder en högre överensstämmelse. Detta ger en omvänd bild än den som framkommer i relationen mellan provbetyg och ämnesbetyg i årskurs 9, 2015. I till exempel engelska rådde en högre överensstämmelse mellan betyg och provbetyg än vad det gjorde i matematik 2015.

⁸ Skolinspektionens rapport ”Samverkan för en likvärdig bedömning – Omdömning av nationella prov 2015”.

⁹ Skolinspektionens rapport ”Omdömning av nationella prov 2014”.

I engelska hade 74 procent av eleverna samma betyg som provbetyg 2015 och motsvarande i matematik var 60 procent av eleverna.

Det går dock inte att utifrån Skolinspektionens omdömning dra några slutsatser om relationen mellan ämnesbetyg och provbetyg. Eftersom endast ett delprov per prov omdöms är det inte givet att en uppmätt skillnad för ett enskilt delprov får genomslag på det slutliga provbetyget. Från och med Skolinspektionens uppdrag 2014 är urvalet av skolor i Skolinspektionens omdömning knuten till den regelbundna tillsynen. Detta påverkar Skolverkets möjligheter till samanalys, då urvalet skolor inte längre blir representativt på nationell nivå. Tolkningar av en eventuell samanalys med Skolinspektionens omdömning försvåras också av att omdömningen fokuseras på uppsatsfrågor, där eleven fritt ska formulera sig utifrån en öppen frågeställning och där det inte finns tydliga ”rätt eller fel svar” på frågorna.

I årets rapport om relationen mellan provresultat och betyg i grundskolan ingår inte någon statistisk samanalys med Skolinspektionens omdömning av vissa delprov.

4 Slutsats

Resultaten visar att det är stor variation mellan skolenheterna i skillnaderna mellan ämnesbetyg och resultaten på de nationella proven. I vissa skolenheter råder en hög överensstämmelse och i andra skolenheter har eleverna övervägande högre eller lägre ämnesbetyg jämfört med provbetyg. Vad dessa skillnader beror på är dock oklart.

Det finns generellt en stor variation mellan skolenheterna och störst variation finns i årskurs 6. Det finns skolenheter, i såväl årskurs 6 som årskurs 9, där eleverna får exakt samma ämnesbetyg som provbetyg likväl som det finns skolenheter där eleverna i genomsnitt får högre eller lägre ämnesbetyg. I och med att den nya betygsskalan infördes har variationen mellan skolenheter ökat. Utöver denna förändring finns det inga tydliga indikationer på att variationen mellan skolenheternas nettoavvikelse vare sig har ökat eller minskat över tid.

I analyser av nettoavvikelser ska beaktas att det finns så kallade tak- och golveffekter som påverkar nettoavvikelsen. Med golv- och takeffekter menas de effekter som uppkommer när många elever på en skolenhet får ett icke godkänt betyg F eller har högsta betyget A. Om många elever på en skolenhet får betyg F i provresultatet i ett ämne kommer nettoavvikelsen påverkas positivt eftersom dessa elever bara kan få högre eller samma slutbetyg som provbetyg. Det omvända gäller om många elever på skolenheten har betyg A i provbetyg. Då kommer nettoavvikelsen påverkas negativt eftersom elever med betyg A i provbetyg endast kan få lika eller lägre slutbetyg.

Generellt för samtliga ämnen, på nationell nivå, är att majoriteten av eleverna får samma ämnesbetyg som provbetyg. Ett resultat i analyserna är att flickor i större utsträckning än pojkar får ett högre betyg än provbetyg i alla ämnen och i båda årskurserna. Skillnaden mellan andel flickor och pojkar i årskurs 9 som har ett högre betyg än provbetyg är som störst i matematik.

5 Avslutande kommentar

Skolverket konstaterar att det förekommer en stor variation mellan skolenheterna när det gäller skillnaderna mellan ämnesbetyg och provbetyg. Den stora variationen i avvikelser mellan skolenheter kan indikera att skolorna tolkar kunskapskraven och vad som krävs för att en elev ska få ett visst betyg på olika sätt.

Skillnaderna mellan innebörden av ett provbetyg och ett ämnesbetyg bör beaktas då det har betydelse för tolkningarna av resultaten, framförallt på nationell nivå. De nationella proven utgår från kursplanerna, som är uppbyggda kring syfte med förmågor, centralt innehåll och kunskapskrav, men proven täcker inte allt inom kursplanen. De nationella proven ska utgöra en del av lärarens betygsunderlag. Vid betygssättning ska läraren använda all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till de nationella kunskapskraven och utifrån det göra allsidig bedömning av elevens kunskaper.

Även om det kan finnas förklarliga skillnader mellan provbetyg och ämnesbetyg bör relationen dem emellan granskas och analyseras av huvudmän och skolor. Genom att jämföra betygen på de nationella proven med ämnesbetygen går det att få ett underlag för diskussion om på vilka grunder lärare sätter betyg. Måttet i Skolverkets databas SIRIS är tänkt att fungera som ett stöd i det arbetet. Stora skillnader på en skolenhet och små på en annan tyder på att det kan finnas olika synsätt på grunderna för betygssättningen.

På nationell nivå anges inte hur mycket eller lite ämnesbetygen får avvika från provbetygen. Det går inte utifrån statistiken att uttala sig om huruvida vissa skolenheter eller huvudmän sätter för höga eller för låga ämnesbetyg på sina elever, oavsett hur mycket eller litet de avviker från resultaten på de nationella proven. Det kan vara så att det betyg som är högre eller lägre än provbetyget är mer representativt än provbetyget för den kunskap eleven visat under sin skoltid. Möjliga konsekvenser av att införa en fastslagen gräns om hur stor skillnaden får vara mellan ämnesbetyg och provbetyg för riket kan vara att det sänder signaler om att provet är styrande och inte stödjande. En eventuell gräns kan komma att påverka de små skolenheterna mest vilket kan drabba enskilda elever. Ett starkare fokus på provresultat kan i större utsträckning leda till att skolornas planering av undervisningen förändras för att möta provens upplägg och innehåll.

I årets rapport om relationen mellan provresultat och betyg i grundskolan ingår inte någon statistisk samanalys med Skolinspektionens ombedömning av vissa delprov. Från och med Skolinspektionens uppdrag 2014 är urvalet av skolor i Skolinspektionens ombedömning knuten till den regelbundna tillsynen. Detta påverkar Skolverkets möjligheter till samanalys, då urvalet skolor inte längre blir representativt på nationell nivå. Tolkningar av en eventuell samanalys med Skolinspektionens ombedömning försvåras också av att ombedömningen fokuseras på uppsatsfrågor, där eleven fritt ska formulera sig utifrån en öppen frågeställning och där det inte finns tydliga ”rätt eller fel svar” på frågorna.

Bilaga 1 - Metod

I redovisningen ingår endast elever där uppgift om både provbetyg och ämnesbetyg finns tillgängliga. Det innebär att det är ett färre antal elever som ligger till grund för resultaten denna rapport än det totala antalet elever med inrapporterade betygsuppgifter. I redovisningen på skolenhetsnivå ingår endast skolenheter där det finns uppgifter om minst 15 elever. Antal skolenheter och elever varierar beroende på årskurs, ämne och år.

Datamaterial

Analysen av relationen mellan provbetyg och ämnesbetyg utgår ifrån Skolverkets officiella statistik. Uppgifterna om prov respektive betyg samlas in av Skolverket genom Statistiska centralbyrån (SCB) och publiceras årligen.

Analyserna av relationen mellan provbetyg och ämnesbetyg baseras huvudsakligen på datamaterial för läsåret 2015/16. Tidsserier för årskurs 9 har data från och med läsåret 1997/98 alternativt 2004/05 och tidsserier för årskurs 6 har data från och med läsåret 2012/13.

Slutbetyg, terminsbetyg och provresultat är från juni varje läsår. Analyserna utgår framförallt från ämnena svenska, matematik och engelska, då detta är ämnen som majoriteten av eleverna genomför nationella prov i.

Analysmått

Genomsnittlig betygspoäng

För att redovisa betygsfördelningen inom respektive ämne har betygen i vissa analyser omvandlats till en genomsnittlig betygspoäng. En hög genomsnittlig betygspoäng innebär att en stor andel elever har höga betyg jämfört med en låg genomsnittlig betygspoäng. Betyget F ger 0 poäng, E ger 10 poäng, D ger 12,5, C ger 15, B ger 17,5 och A ger 20 poäng. Den högsta möjliga betygspoängen är 20 poäng och det lägsta är 0 poäng i respektive ämne.

Nettoavvikelse

Vid analyser av skillnaderna mellan ämnesbetyg och provbetyg visas den procentuella andelen elever som har ett högre respektive lägre eller lika ämnesbetyg som provbetyg i respektive ämne. För att analysera sådana skillnader på skolenhetsnivå beräknas en så kallad nettoavvikelse för respektive skolenhet. Nettoavvikelsen beräknas genom att subtrahera andelen elever på skolenheten som har ett högre ämnesbetyg än provbetyg med andelen elever som har ett lägre ämnesbetyg.

Exempel på nettoavvikelse:

Om det på en skola är 40 procent av eleverna som har fått ett högre ämnesbetyg än provbetyg, 50 procent som fått lika samt 10 procent som har fått lägre ämnesbetyg än provbetyg, blir beräknad nettoavvikelse 30 procent (40 minus 10). Resultatet kan tolkas som att det i genomsnitt är 30 procent av alla skolans elever som har fått ett ämnesbetyg som är högre än provbetyget. En negativ nettoavvikelse innebär att skolan i genomsnitt har satt ett lägre ämnesbetyg på eleverna än vad eleverna fått i provbetyg eller med andra ord skolan har en övervägande andel elever med lägre ämnesbetyg än provbetyg.

Standardavvikelse

Ett mått som illustrerar hur stor spridningen är mellan skolenheternas nettoavvikelse är standardavvikelsen. Standardavvikelsen är den genomsnittliga avvikelsen från medelvärdet i en serie observationsvärden, i detta fall skolenheternas nettoavvikelse. Ju större standardavvikelsen är, desto större är spridningen bland skolenheterna.

Median och percentiler

Rapporten innehåller en mängd stapeldiagram över skolenheternas fördelning. Dessa diagram åtföljs av kompletterande information om median och percentiler. Medianen är det mittersta värdet i en ordnad fördelning av observationer, i detta fall skolenheter. Det är med andra ord lika många skolenheter med ett högre värde som ett lägre värde på var sin sida om medianen. Medianen är den 50 percentilen där hälften av skolenheterna har ett högre värde och hälften ett lägre värde än medianen. Percentil är det värde där en viss procent av skolenheterna i en ordnad fördelning hamnar. Till exempel den 10 percentilen är det värde som delar skolenheterna där 10 procent av skolenheterna har ett lägre värde och 90 procent av skolenheterna har ett högre värde.